

Tietue 3 / 2016

Tietue on Jyväskylän yliopiston kirjaston lehti, joka ilmestyy verkossa neljä kertaa vuodessa.

ISSN-L 1798-4890

ISSN 1798-4890

Jyväskylän kirjastot jalkautuivat lukioihin

30.9.2016 Tekijä [Jyväskylän yliopiston kirjasto](#)

Tiedonhaun taidot osaksi lukiolaisten arkea

Jyväskylän seudun kirjastojen yhteistyöryhmä, jossa ovat mukana yliopiston, [ammattikorkeakoulun](#), [kaupungin](#) ja koulutuskuntayhtymän ammattiopiston kirjastot, on toiminnallaan edistänyt alueen kirjastojen tiivistä yhteistyötä jo vuodesta 2003 alkaen. Yhteistyön avulla kirjastot ovat jakaneet osaamistaan, kehittäneet palvelujaan, tukeneet kaupunkilaisten informaatiolukutaitoa, tehneet toimintaansa näkyväksi sekä järjestäneet kirjastojen henkilökunnalle yhteistä koulutusta ja työkiertoa. Kirjastojen yhteinen toiminta on ollut kansallisellakin tasolla arvioituna erittäin aktiivista.

Yksi näistä vuosien aikana toteutuneista yhteistyön tuloksista on vuonna 2011 valmistunut Jyväskylän kirjastojen tietopalvelustrategian uudistus *Tule, tule hyvä tieto* -hanke, joka on Jyväskylän kirjastojen ja kaupungin laatima opetuspalvelujensuunnitelma informaatiolukutaidon edistämiseksi.

Suunnitelmassa on mietitty keinoja, miten Jyväskylän kirjastot yhteistyössä Jyväskylän kaupungin opetuspalvelujen kanssa voisivat edistää kaupunkilaisten informaatiolukutaidon elinikäistä kehittymistä.

Informaatiolukutaidolla tarkoitetaan tiedonhakua, löydetyn tiedon kriittistä ja eettistä arviointia ja käyttöä.

Yhtenä näistä jyvaskyläläisten informaatiolukutaitoa edistävästä toimenpiteistä on taata, että Jyvaskylän koululaiset ja opiskelijat saavat riittävästi tiedonhallintataitojen opetusta. Kirjastojen tietopalvelustrategian tavoitteeksi on asetettu tiedonhaun koulutuksen integroiminen osaksi jyvaskyläläisten oppilaitosten arkea jo alakouluista alkaen.

Tuumasta toimeen

Tule tule hyvä tieto -hankkeen oppilaitosten informaatiolukutaidon edistämistä koskeva suunnitelma laitettiin käytäntöön perustamalla työryhmä. Ensimmäisenä vuonna 2012 työryhmään kuuluivat informaattikot **Nina Kivinen** Jyvaskylän yliopiston kirjastosta, **Mari Vuorinen** Jyvaskylän kaupunginkirjastosta ja **Aira Välikangas** Jyvaskylän ammattikorkeakoulun kirjastosta. Kolmena seuraavana vuotena ammattikorkeakoulun kirjastosta oli mukana informaattikko **Susanna Niemilahti-Könkkölä**.

Työryhmä laati toimintasuunnitelman kuinka jalkauttaa tiedonhankinta Jyvaskylän oppilaitoksiin. Hyvin aikaisessa vaiheessa oli selvää, että pilottihankkeen kohderyhmän täytyy olla selkeästi rajattu sekä käytössä olevien resurssien mukainen. Projekti tuli toteuttaa kolmen henkilön voimin, omien töiden ohella.

Työryhmän jäsenistä kaksi edusti korkeakouluoppilaitoksia, ammattikorkeakoulua ja yliopistoa, joten kohderyhmäksi valikoituivat lukiolaiset, jotka ovat valtaosin tulevia korkeakouluopiskelijoita.

Tullessaan yliopistoon tai ammattikorkeakouluun opiskelemaan heiltä vaaditaan tiedonhaun taitojen osaamista osana akateemisia opiskeluvalmiuksia.

Työryhmän aloittaessa työnsä ilmestyi **Carita Kiilin** väitöskirja: [Online reading as an individual and social practice](#), (Kiili, 2012), jonka yhtenä osa-alueena tarkasteltiin juuri lukiolaisten tiedonhankintataitoja. Tutkimus osoitti lukiolaisten tiedonhakutaitojen olevan usein tehottomia ja vievän jopa puolet annettuihin tehtäviin käytettävästä ajasta. Kiili havaitsi, että lukiolaisilla oli monesti suuria vaikeuksia löytää merkityksellistä informaatiota internetistä. Tiedonhaun ongelmat näyttivät liittyvän

- hakukyselyiden muotoilemiseen,
- hakukoneiden toiminnan ymmärtämiseen,
- hakutulosten analysointiin sekä
- tiedonhaun suunnitteluun ja sen säätelyyn.

Innostuimme toimeksiannostamme valtavasti. Uskoimme tekevämme työtä, jolla on tarkoitus. Tutkimustulokset ja omat havaintomme käytännön työelämästä, jossa koulutamme tiedonhaun taitoja akateemisille opiskelijoille, tukivat käsitystämme informaatiolukutaidon edistämisen tarpeellisuudesta.

Kiilin tutkimuksessa esiin tulleet ongelmat näkyvät myös korkeakouluopiskelijoiden tiedonhankintataidoissa. Aluksi oli tarkoitus pilotoida hanke yhden lukion kanssa ja saatujen kokemusten perusteella miettiä mahdollinen jatko. Ensimmäisen syksyn opetustuntien jälkeen työryhmän oli helppo raportoida kirjastojen yhteistyöryhmälle opettajien yksiselitteinen viesti: ”Tätä täytyy saada lisää!”.

Yhteydenoton vaikeus

Ensimmäisen vuoden yhteistyöpilotiksi valikoituneen Sepän lukion kanssa hanke käynnistyi sujuvasti. Jyväskylän ammattikorkeakoulun kirjaston informaatikko tunsikin lukion rehtorin, jonka kanssa saimme sovituksi syksyn koulutusaikataulut hyvissä ajoin ja hyväksynnän koulutustarjonnallemme.

Seuraavien kolmen vuoden aikana sen sijaan törmäsimme yhteydenoton vaikeuteen oppilaitosten kanssa. Näytti siltä, että jos koululta puuttui tuttu yhdyshenkilö, yhteistyön aloittaminen oli vaikeaa. Keväisin lähetimme koulun rehtorille/sihteerille sähköpostin, jossa kerroimme hankkeemme taustalla olevasta laajasta tietopalvelustrategiasta ja tarjosimme syyskaudelle opettajille maksutonta tiedonhaun koulutusta. Sähköpostit menivät usein ensin väärille ihmisille tai katosivat tietoavaruuteen.

Jouduimme lähettämään lukioihin useita sähköposteja, kirjastonjohtajien allekirjoittaman mainoskirjeen ja soittamaan perään kiireisille sihteereille, ennen kuin pääsimme sopimaan koulutusajankohdista. Saimme kuitenkin aina jotakin kautta yhteyden kouluun ja sovittua koulutuskerrat, jotka vaihtelivat koulun toiveiden mukaisesti kahdesta neljään kahden tunnin pituiseen opetuskertaan.

Opetuksen sisältö

Teimme taustatyötä ja perehdyimme meille uudenlaisen koulutuksen tavoitteisiin tutustumalla tutkimuksiin lukiolaisten tiedonhankintataidoille asetetuista vaatimuksista. Näillä tiedoilla laadimme opettajille koulutuspaketin, joka heidän olisi helppo integroida omiin oppiaineisiinsa. Painotimme opetuksessa

- tiedonhaun suunnittelua,
- alueen kirjastojen omia tietokantoja ja niiden erityispiirteitä,
- avointa verkkoaineistoa ja
- Googlen käyttöä.

Saadun palautteen perusteella muokkasimme vuosittain opetuksen sisältöä. Ero ensimmäisen ja viimeisen vuoden opetuspaketin välillä oli huomattava. Teimme heti ensimmäisen vuoden koulutusten jälkeen nopean korjausliikkeen kohti avointa verkkoaineistoa, tiedon arvioinnin kriteereitä sekä Google-hakujen tehostamista. Jätimme omien organisaatioidemme kirjastotietokannat vähemmälle huomiolle.

Jokainen tiedonhankinnan kouluttaja tietää, kuinka haasteellista on tiivistää koko tiedonhaun prosessi hakulausekkeen laadinnasta tiedon lopulliseen arviointiin kahteen opetustuntiin. Onnistuimme tässä vain keskittymällä olennaisimpaan kohderyhmämme tarpeet huomioiden.

Palaute oli positiivista, meistä tykättiin

Alun innostus työhömmä oli helppo pitää yllä, sillä kaikissa kouluissa, joissa vierailimme, saimme aina hyvän vastaanoton. Opetustilanteissa oli helppo aistia opettajien kiinnostus ja halu oppia tiedonhaun saloja. Innokkuuden taustalla vaikuttivat varmasti myös uuden opetus suunnitelman vaatimukset opintojen rakenteiden ja sisältöjen uudistamiselle.

Nina Kivinen

Tulevaisuudessa tiedonhallintataitojen osaamisen vaatimus kuuluu jokaiseen oppiaineeseen. Oppilaan uudenlainen tutkiva ja osallistuva rooli tuo tiedonhallinnan ja monilukutaidon vaatimukset jo perusopetuksen puolelle. Kohtaamamme opettajat olivatkin ymmärtäneet tiedonhankintataitojen olevan muutakin kuin pelkkä äidinkielen tuntiin kuuluva vierailu lähikirjastossa.

Koulutuksiin osallistui opettajia kattavasti eri oppiaineista, tietoaineista taideaineisiin. Keräsimme opettajilta palautteen kirjallisesti ja sen mukaan koulutus vastasi pääasiassa hyvin heidän tarpeitaan ja odotuksiaan. Opettajat katsoivat voivansa hyödyntää koulutuksissa saamaansa tietoa omassa opetuksessaan. Vastaavaa koulutusta toivottiin jatkossakin, toisin sanoen opettajat ymmärsivät saamansa tiedon vanhentuvan nopeasti ja he arvioivat koulutusta tarvittavan vuosittain.

Opettajilla oli yleensä eniten ongelmia hakusanojen valinnassa ja hakustrategian luomisessa. Tiedonhakijoina he kertoivat olevansa kokeilevia, vailla mitään suunnitelmaa, ”internetissä surffaajia”, ja käyttävänsä suuren hakutuloksen läpikäymiseen ja arviointiin paljon aikaa. He hakivat koulutuksesta keinoja kuinka omasta aihealueesta löytäisi luotettavaa, ja kertaalleen arvioitua tietoa. Valtaosin opettajat olivat oppilaidensa tavoin käyttäneet tiedonhaussa Googlen perushakua.

Koulutuksen sisältöön oltiin hyvin tyytyväisiä. Erityisesti opettajia kiinnostivat valikoitujen Open Access -aineistojen esittelyt, Google Scholarin ja sen tarkennetun haun mahdollisuudet, avoimet e-kirjat sekä tieteellisten kirjastojen julkaisuarkistot.

Koulujen ja kirjastojen välisen yhteistyön toivottiin jatkossakin olevan aktiivista. Alueen kirjastoista oltiin kiinnostuneita ja niissä oli luokkien kanssa jo vierailtakin. Usea opettaja suunnitteli nyt tuovansa luokkansa alueensa aiemmin vieraaksi jääneeseen

kirjastoon. Kaupunginkirjasto oli kaikille tutuin organisaatio. Sen sijaan korkeakoulukirjastot olivat jääneet vähemmälle huomiolle.

Palautteissaan opettajat toivoivat, että kirjaston informaatikko voisi tulla luokkaan työskentelemään yhdessä oppilaiden kanssa, mutta tämä on kirjastojen rajallisten resurssien vuoksi vaikea toteuttaa. Siksi kirjastot kouluttavat nyt vain opettajat, jotka vievät saamansa tiedon osaksi oppilaiden koulutyötä.

Työryhmä koulutti Jyväskylässä tiedonhankintaan vuosina 2012–2015 lähes sata lukion opettajaa, opetustunteja kertyi 20. Hankkeeseen osallistuneet oppilaitokset olivat Sepän, Cygnaeuksen, Voionmaan ja Lyseon lukiot ja koulutuksiin osallistuneet opettajat edustivat kaikkia lukion oppiaineita.

Nyt syksyllä 2016 työryhmämme suuntaa katsetta kohti yläkouluja. Vuorossa on saada yläkoulujen opettajat mukaan tiedonhaun koulutukseen. On siis yläkoulujen opettajien vuoro tulla mukaan tiedonhaun koulutukseen. Pilottikouluksi olemme valinneet Kuokkalan yläkoulun, mutta tämä onkin sitten jo toinen tarina.

Nina Kivinen

Lähteet

Kiili, C., 2012. [Online reading as an individual and social practice](#), Jyväskylä studies in education, psychology and social research 441, University of Jyväskylä.

Virolainen, K., 2011. [Tule tule hyvä tieto!: Jyväskylän kirjastojen ja kaupungin opetuspalvelujen suunnitelma informaatiolukutaidon edistämisestä](#). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.